

Juhász Kristóf

## A göcseji gyertyás szarvas

Szarvasbógés idején, az ősz lassan kibomló sötétjében, mikor a dús zalai vizek dideregnek a vén Hold alatt, mikor a békák a kövek alá bújnak, mikor a lombok a változó égbolt újrendeződő csillagai felé nyújtóznak, akkor nyilvánítják ki hatalmuk a magyar erdők koronás királyai. Nincs az a vándor, kinek szíve ne reszketne meg erdeink agancsos uralkodóinak gyomorsímogató basszusát hallva. Naiv lelkek ilyenkor találgatnak: most gyűjtik össze háremük a szarvasbikák? Vagy épp területük jelölik ki? Vagy most kezdődik a verekedés? Netán a párzás gyönyörét élvezik fennhangon? Aki cserkelt már szarvas nyomában, titkos vizeket kutatva a buján terpeszkedő erdőket uraló, lágydombú Göcsejben, mint Bacsszegy Kálmán, a nevezetes vándortócsa-kutató, vagy faggatta már elhullajtott agancsok rejtjeleit, mint halhatatlan költőnk és mesélőnk, Szabadpániky Kettős Dömötör, az pontosan tudja, mily dőreség ilyenformán föltenni a kérdést. Hisz tudható, hogy bógéskor a hárem már rég megvan, a párzás gyönyöre folyamatos, a terület és a verekedés pedig a bógés minőségétől függ. Legalábbis a közönséges szarvasoknál – már ha egy ilyen, anatómiailag is nyilvánvalóan transzcendenciára predestinált állatot, mint a szarvas, bármilyen értelemben közönségesnek nevezhetünk.

A göcseji gyertyás szarvasról, erről a világnak még eme kies fertáján is ritka tüneményről krónikáink és hagyományaink honfoglalásaink, illetve pre-honfoglalásaink idejétől származtathatók, és végigkísérik egész történelmünk. Néhány rövid szemelvény a múlt mélységes kútjából:

„Benyargalták az gyepeket az vigyázók, és Zala úr sátrába térve mondák: ama hírneves Csudaszarvas látását adta meg nekik az Öregisten. Zala úr kedég maga es látá az csuda jószágot, s monda: az hófehér, gyertyás agancsú szarvasbikát senki ne bántsá és ne háborgassa, mert birtokaink megtartója, Öregisten vigyázó küldötte ő. Eme erdőt járja, s eme erdő megnyílik előtte. Ég alatt hál, s egek nyílnak látására. Fa tövén pihen, s az gyökerek országa megnyílik látására. Szarván ezer gyertya: mutatja lelkeink tűnő képét az földi pályánkon. Életfa tövén pihen, s úgy jár-kei alsó s fölső világ közt, ahogy néki tetszik.” *(Szélsőséges, avagy Rézpitykés Geszták, Kr.u. 810-1010)*

Pálos jegyzőkönyvekből ismert, hogy eleink vérre menő vitákat folytattak ama kérdésről, miszerint a kizárólag Zalában honos göcseji gyertyás szarvas azonos-e a Hunort és Magort vezérlő csodaszarvassal. A kései Árpád-korra megszilárdult az álláspont, hogy legfőkébb kései, és oldalági leszármazottja, viszont hasonló, csak lokálisan kötöttebb éteri és asztrális minőséget hordoz. A tisztelet és áhítat kifejezése mellett az együttműködésre is hamar igény mutatkozott:

„Mondom néked, Fiam, épp úgy, ahogy gondot viselsz az kutak, az források, és az tsermelyek titkos lényekre, épp úgy legyen gondod az

göcseji gyertyás szarvasra, mert utat mutató, ösvényt teremtő, áldást hívó jószág az. Hisz látánk mind hatalmas agancsát soha el nem hamvadó, szent tűzben égni. S látánk előtte megnyílni az göcseji erdőt, látánk, hogy hajlanak meg látására az vénséges fák, hogy húzódnak széjjel az bokrok, s még az ég is megreszket, s legszebb csillagait bocsájtja alá, ha elbődül az gyertyás szarvas, látható és láthatatlan világok ez nemes utazója, ez legkedvesebb segítőnk. Híven szolgáljuk ez teremtményt, s híven szolgál minket ő es. Ösvényeit ne tapodjuk, csak ha agancsán veresen égő lánggal hív. Ha agancsán kék láng díszlik, ülünk egy kedves fa alá töprengeni, mert így jelzi a tünődés idejét! Ha kedég sárga lángot táplál agancsa, tapodtat se mozduljunk helyünkől, hanem boruljunk az földre, s szólítsuk Öregistent és Boldogasszonyt tiszta, figyelmes hálával kebelünkben, mert nagyidőt jósol az szent vad nekünk!” (Szent István Elveszett Intelmei Szent Imre herceghez, Kr.u. 1027)

A Göcsejben járó, vagy ott hatalmat és befolyást gyakorló előljárók, írástudók, és látók mind sajátos viszonyt alakítottak ki a gyertyás szarvassal, ami olykor nem volt zökkenőmentes. A török korban elpusztított, Gyertyásszeg nevű településen a krónikák szerint a lény elhullajtott agancsaiból épített oltár állt, mely soha ki nem alvó lánggal lobogott. Más falvak táltosai és papjai kérelemmel fordultak Szent László lovagkirályunkhoz: hadd osszák föl az oltár erejét több település között. Az engedélyt erre meg is kapták, de több, hamis szívú előljáró visszaélt az agancsok szakrális ragyogásával, és nem szentélybe vitte fényleni azokat, hanem saját lovagtermébe, fürdőházába, vagy ágyasházába. Ez a vármegyén belül gyakorlatilag polgárháborús állapothoz vezetett, több, a szent agancsokért vívott ostromra és csatára is sor került, mire az akkor épp Horvátországban hódító Szent László hazatérhetett rendet tenni. Az agancsokkal való visszaéléseket súlyosan megtorolták – kit a hatalom büntetett meg, kit az Egek Ura. Sajnos sokszor az egyes településeken belül is két pártra szakadtak az emberek a szakrális és profán agancshasználat kérdésében, így maguk a települések is kettéváltak. Így lehetséges, hogy Zala mai térképén is látunk például egy Szentkozmadombja és egy Kozmadombja nevű falut: utóbbi helység alapítói is ebben az 1091 és 1092 között zajló belháborúban váltak le anyatelepülésükről, és folytatták életüket a vármegye egy, még megszenylen pontján (mára persze ez épp úgy feledésbe merült, mint a göcseji gyertyás szarvassal való, állami törvénybe iktatott, társadalmi együttműködés, vagyis Kozmadombja sem számít már pusztán profán, vagy – Uram, bocsá – deszakralizált helynek). És ha már a fegyveres konfliktusoknál tartunk:

„A Szarvas előttünk járt a harczban, dombról le, dombra föl, s gyertyái különb-különbféle fényekkel égtek. Mi pedig megtartottuk így jelzett parancsolatait, s győzedelmeskedtünk. Mihelyst azonban átléptük Zala vármegye határát, a Szarvas elbúcsúzott tőlünk, büszke agancsa néma lángolásával. Oh, győzelmi láng volt az! Az lobogott szívünkben, míg a zászlóalj nehéz málhával, váltott bakancsokkal menetelt! Az lobogott szívünkben, mikor Budavár alatt tábor vertünk! S az lobogott szívünkben, mikor a vár ormára elsőként tűztük dicső Magyar lobogónk!” (br Reschmeky-Csygás Tihamér, a 47. zalai honvédszázalaj titkos paptáltosa jelentése Kossuth Lajosnak, 1848)

Koronként fölmerült a kérdés, hogy a – mai szavakkal fogalmazva – már-már egy mobil életfa hordozójának tekinthető lény kifejthet-e bármilyen harci tevékenységet (a fajtársaival folytatott küzdelmeken kívül), vagy buzdíthat-e harcra. és És minden korban az lett a válasz, hogy ez kizárólag nemzetmentő, nemzethaláltól óvó honvédő háború, szabadságharc esetén lehetséges – aki hódításhoz, vagyonszerzéshez hívja e földöntúli erőt, arra épp úgy lesúlyt végzete, mint az elhullajtott agancssal való visszaélőkre a korábbi történetben.

A legtöbb vitát kiváltó irat a göcseji gyertyás szarvasról kortársunk, a Göcsejbe szakadva magyarizálódott amerikai szerző, John Paul George Mythvys tollából való. Mythvys, ez az amerikai írói karrierjétől idejekorán megcsömörödött úr gróf ifj. Bélberek Bélber Ödön meghívására érkezett e kies tájra pihenni, s a táj varázsa annyira rabul ejtette, hogy hamarosan a Göcseji Szarvasember néven elhíresült Pusztai Mózes, egykori agronómus tanítványául szegődött. Miután évekig cserkelt és agancsozott erdőn, mezőn, réten, igyekezett elmagyarosodott amerikai íróhoz méltón, a nép Kr. u. 2000-es éveket követő nyelvén megfogalmazni megfigyeléseit a göcseji gyertyás szarvasok társas- és magánéletéről:

„Szeptember közepe volt már, mikor elkezdtek bőgni a dimenziók között. Konkrétan láttam gyertyáik között az ötödiket, meg a hatodikat, a hetedikét pedig úgy beszartam, hogy hirtelen lehunytam látható és láthatatlan szemeim. Mégis akkor derült ki számomra, hogy, bármennyire is szeretnék hinni, ezeknek a csodálatraméltó, mesebeli lényeknek a világa sem egységes, sőt, számos magánéleti konfliktustól szabdalt. Itt van például Kuréj, az egyik legöregebb szarvas, akinek ifjai már szintén bőgnek. Kuréj, amilyen öreg, olyan tüzes: más bika meg nem állhat előtte. Mégse gögös, hisz túl van már pár váláson, és persze temetett már el tüzes agancsával jó néhány volt asszonyt és gyöngye gyermeket. Sok-sok ondót hullajtott hiába szarvastehenek méhébe, meg az áldott, göcseji földbe (tudnivaló, hogy a göcseji gyertyás szarvasok a közönséges szarvasokkal ellentétben nem háremet tartanak, hanem egy életre választanak párt – vagy legalábbis megpróbálják. Ha nem sikerül, újra próbálkoznak. A szarvastehenek pedig szintén. Ez az egyetlen tulajdonságuk, amiben mi, halandó emberek, utolérjük őket, bár ez nem válik épp dicsőségünkre). Ez a Jukér, mikor már négyszer elvált, hatszor megözvegyült, és öregségére úgy hitte, a világtáson és a dimenzió-átlépéseken kívül több dolga nem lesz, váratlanul újra szerelembe esett egy hozzá méltó lénnyel. Ő volt Ágva, a hasonló nagy múltú szarvastehén. Ágva is megszült már számtalan borjút, látott már számtalan bikát, s a legbölcsebb, leggyöngédebb, és legfényesebb agancsú volt minden szarvastehenek közt.

Ágva és Kuréj a göcseji erdőség két legtávolabbi szegletéből nézegették egymás életét egy ideje, és látták, hogyan lép át a dimenziókon a másik. Mire harmadszor léptek át egymáshoz, és akadt össze agancsuk a gondviselés kifürkészhetetlen akaratából, elhatározták, hogy egymáséi lesznek. Addigra már öregek voltak ugyan, egymástól mégis megfiatalodtak. Igen ám, de Kuréj gyermekeit is el kellett viselnie Ágvának, meg Ágva gyermekeit is Kuréjnak, hisz hiába volt szinte fölött agancsos mindkettejük fészekalja, azért bühürni, tetutellőzni, puterkálni, meg fityipirkázni hazajárt mind. Kuréj legtöbb gyermekének anyja Tarapí volt, a folyton álmodó ünő, akinek ugyan nem volt jó híre, mégsem zavart sok vizet. Ám Ágva legtöbb gidájának apja Csepics volt, a konfliktuskereső bak, akinek ugyan nem volt mire föl, mégis ágaskodott.

Kuréj szerint Csepics egy istentelen pszichopata volt, aki azt hitte, neki van a legnagyobb gyertyája az erdőben, pedig csak alig pislákkolt, és különben is, az ilyennek inkább föl kéne akasztania magát az agancsára, hogy ne mérgezze maga körül a levegőt. Ágva szerint Kuréj túl felszínesen és hirtelen alkotott véleményt más szarvasokról, pedig Csepics egyáltalán nem menthetetlen, hisz kellő szeretettel, türelemmel, és törődéssel megzabolázható, meg hát mégis ő a gidák apja, a mindenit már neki! Tarapí látásból ismerte Ágvát és Csepicset, és az egész nem érdekelte, csak az volt fontos számára, hogy Kuréj agancsa viszonylag tompán ragyogjon, amikor véletlenül együtt legeltetik gidáik, mert érzékeny volt a szeme neki. Tarapí általában nem szeretett senkivel beszélgetni, csak magányosan baktatott az erdőben, mert elfelejtette, hogy a baktat másszóval hímtomport jelent.

Kuréj legidősebb gidája, Arnád pedig azon igyekezett, hogy mindenki csak vele foglalkozzon, és Ágva legidősebb gidája, Abu, szintén hasonlóval próbálkozott, csak neki még nem fénylett eléggé az agancsa hozzá. Mindenesetre Ágva és Csepics egyetértett abban, hogy de igenis, épp eléggé fénylik az, Kuréj meg teljesen fölöslegesen jártatja ezzel kapcsolatban a pofáját. De mikor a szélborzolta göcseji erdőkben találkoztak, rendszerint megjelentek Ágva korábbi bikái is: Cseres, Csapos, Csügve, Csatár, és Csepeg. Ezek aztán irtózatot hangzavart csaptak, és Ágvának csöppet sem volt kellemes, mikor Kuréj mindenkit túlordított, hiába volt neki igaza alapvetően, mert azért a gidákat illetően talán körülbelül mégse. Amellett, hogy Kuréjnak is megvolt a maga múltja, csak épp ő már megtanult mindenkit elrúgni magától (bár ez nem különös erényéről tanúskodik, pusztán arról, hogy kevesebb türelemmel bírt, mint Ágva), és ettől azt hitte, fehérebb a szőre. Pedig Ágvának épp oly fehér volt, mint neki, csak ő nem tette annyira a kirakatba, az udvarlóit pedig agancsa fényeivel egész hasznosan terelgette, legalábbis, mikor már biztos volt abban, hogy Kuréj mellette akar maradni. Az meg akart, hát hogy ne akart volna a szerencsétlen, hisz tudta, hogy más útja neki már sem erdőben, sem dimenziók közt, sem életfa ágán, gyökerén, vagy lombján nincsen, mint hogy Ágvát szeresse, legyen az bármily állapotban. Hisz

mikor ők ketten összeakasztották agancsaik, vagy együtt bőgtek, vagy együtt hullajtottak agancsot, olyankor ösvény perdült, út fordult, és világ mozdult.”

Állítólag John Paul George Mythvys-t ez intim iromány közlése után többen is kérdőre vonták: milyen alapon teregeti ki a göcseji gyertyás szarvasok magánéletét? Ki adott neki erre fölhatalmazást? Hiteles mendemondáink szerint jó Mytvysünk az efféle vádakra csak a vállát vonogatta, mondván: kérdezzétek Őket!

Bárhol legyen az igazság, egyben biztosak lehetünk: a göcseji gyertyás agancsú szarvasok a mai, vészterhes időkben is meggyűjtják gyertyájuk, ha már nagy a szükség. És mindig őszintén fogják változtatni gyertyáik színét, attól függően, hogy épp miben szenvedünk szükségét.

Tiszteljük hát lángját, és ha segítségre szorulunk, kérésünkben ne legyünk restek, ha pedig megsegít, ne fukarkodjunk a hálával.

**VARGA VIRÁG:** A göcseji gyertyás szarvas

